

DAVLAT IJTIMOY-IQTISODIY SIYOSATINI AMALGA OSHIRISHDA DA VLAT BUDJETNING AHAMIYATI

Azizbek Ortiqov

Toshkent Davlat Iqtisodiyot

Universiteti talabasi

Annotatsiya: Maqolada davlat byudjetining iqtisodiyot va ijtimoiy sohani rivojlantirishdagi ahamiyati, davlat byudjetning tuzilishi va ahamiyati o'rganilib, davlat byudjeti barqarorligini ta'minlash bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: davlat byudjeti, byudjet siyosati, fiskal siyosat, iqtisodiy siyosat, ijtimoiy siyosat

Kirish

Davlatlar barcha sohadagi islohotlar qatori iqtisodiy hamda ijtimoiy sohalrda islohotlar o'tkazish ham keng ko'lamda rivojlanish uchun samarali hisoblanadi. Misol tariqasida aytish mumkinki, bugungi kunda davlat moliyasi, jumladan davlat byudjeti va byudjetdan tashqari maqsadli jamg'armalar ochiqligi hamda shaffofligini ta'minlash, xalq byudjetini shakllantirish borasida qator amaliy ishlar amalga oshirib kelinmoqda.¹

Ma'lumki, davlat jamiyat va mamlakat fuqarolari uchun zarur bo'lgan tovar va xizmatlar ishlab chiqarish, iqtisodiyot tarmoqlari va ijtimoiy tarmoqlarning samarali faoliyat ko'rsatishi, shu orqali aholi turmush farovonligi uchun huquqiy, huquqiy, me'yoriy va tashkiliy asoslarni yaratadi. va fuqarolarning mehnati, zarur shart-sharoitlarni yaratish vazifalarini bajaradi. Ushbu vazifalarni amalga oshirish uchun moddiy-moliyaviy bazani yaratish maqsadida respublikada yaratilayotgan moliyaviy resurslarning ma'lum bir qismi jamlanma byudjetda jamlanadi hamda markaziy davlat hokimiyati va mahalliy hokimiyat organlarining jamiyat oldidagi vazifa va funksiyalarini to'liq bajarishga yo'naltiriladi.²

Asosiy qism

Davlat byudjeti — davlatning muayyan vaqt (odatda bir yil) uchun mo'ljallangan pul daromadlari va xarajatlari majmui. Davlat byudjeti davlat ixtiyorida pul fondlarining taqsimlanishini bildirib, u davlat moliyasining bosh bo'g'ini hisoblanadi.³

¹ O'zbekiston Respublikasi Oliy va O'rta maxsus ta'lim vazirligi Toshkent Moliya Instituti, "Moliya-Kredit" Kafedrasi, "Davlat byudjetining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati va byudjet izimida tutgan o'rni", Norqobilov Anvar, Toshkent 2023.

² <https://www.giirj.com/index.php/giirj/article/view/5420/5317>

³ https://uz.wikipedia.org/wiki/Davlat_byudjeti#:~:text=Davlat%20byudjeti%20E2%80%94%20davlatning%20muayyan%20vaqt,davlat%20moliyasining%20bosh%20bo%CA%BBg%CA%BBini%20hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasida davlat moliyasini boshqarishni takomillashtirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 506-son qarori bilan 2020-2024-yillarda O'zbekiston Respublikasining davlat moliyasini boshqarish tizimini takomillashtirish strategiyasi qabul qilindi. 2020 yil 24 avgust. Strategiyani amalga oshirish muddati 2024 yilgacha ishlab chiqilgan va quyidagi muhim maqsadlarni o'z ichiga oladi:– soliq-byudjet siyosatiga strategik yondashuv, o'rta muddatli byudjet bazalarini ishlab chiqish va yillik byudjetni shakllantirishning yangi "natijaga yo'naltirilgan byudjet" tizimini joriy etish; makrofiskal prognozlarning ishonchliligi;–byudjet mablag'larini taqsimlovchilarning va mahalliy davlat hokimiyati organlarining byudjet sohasidagi vakolatlari va mas'uliyatini oshirish hamda ularning mas'uliyatini kuchaytirish;–baholash; fiskal risklar, moliyaviy aktivlar va passivlarni hisobga olish va ularni samarali boshqarish tizimini joriy etish; byudjet hisobi standartlarini unifikatsiya qilish orqali moliyaviy intizomni mustahkamlash, ichki nazorat va audit tizimini takomillashtirish; byudjet ma'lumotlarining ochiqligi, to'liqligi va xalqaro standartlarga muvofiqligini ta'minlash;–byudjet jarayoni ustidan parlament va jamoatchilik nazoratini kuchaytirish. davlat byudjeti, barcha davlat maxsus maqsadli jamg'armalari va byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari shaxsiy g'azna hisobvaraqlari davlat byudjetiga o'tkaziladi" chora-tadbirlar ko'rsin va davlat byudjeti va davlat maxsus jamg'armalarining jamlanma jami moliyaviy ko'rsatkichlarini yagona shaklda byudjet hisobotida taqdim etsin»⁴

Davlat byudjeti mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy siyosatini amalga oshirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. U hukumatning ustuvor yo'nalishlarini, strategiyalarini va ma'lum bir davr uchun, odatda, moliyaviy yil uchun resurslarni taqsimlashni belgilaydigan moliyaviy reja bo'lib xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan davlat byudjetining ahamiyatini ko'rsatadigan bir nechta asosiy fikrlar mavjud:

1. Resurslarni taqsimlash

- Davlat byudjeti ta'lim, sog'liqni saqlash, infratuzilma va ijtimoiy ta'minot kabi turli sohalarga davlat mablag'lari qanday taqsimlanishini belgilaydi. Bu ajratma hukumatning ijtimoiy-iqtisodiy ustuvor yo'nalishlarini va fuqarolarning ehtiyojlarini qondirishga intilishini aks ettiradi.

2. Iqtisodiy barqarorlik va o'sish

- Yaxshi tuzilgan byudjet inflyatsiyani boshqarish, investitsiyalarni rag'batlantirish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish orqali iqtisodiy barqarorlikka yordam beradi. Hukumat infratuzilma va ta'lim kabi muhim sohalarga sarmoya kiritish orqali samaradorlikni oshirishi va ish o'rinlarini yaratishi mumkin.

3. Ijtimoiy tenglik

⁴ 2020-2024-yillarda O'zbekiston Respublikasi davlat moliyasini boshqarish tizimini takomillashtirish Strategiyasi. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 25.08.2020-y., 09/20/506/1210-son

- Byudjet boylikni qayta taqsimlash va ijtimoiy tengsizliklarni bartaraf etish vositasidir. Byudjet tomonidan moliyalashtiriladigan maqsadli ijtimoiy dasturlar va farovonlik tashabbuslari orqali hukumat marginal guruhlarini qo'llab-quvvatlashi va inklyuziv o'sishga yordam berishi mumkin.

4. Davlat xizmatlarini ko'rsatish

- Fuqarolar farovonligi uchun muhim bo'lgan davlat xizmatlarini moliyalashtirish uchun davlat byudjeti muhim ahamiyatga ega. Bunga hayot sifatini yaxshilash va inson kapitalini rivojlantirish uchun asos bo'lgan sog'liqni saqlash, ta'lim, jamoat xavfsizligi va ijtimoiy xizmatlar kiradi.

5. Siyosatni amalga oshirish

- Byudjet davlat siyosatini amalga oshirish mexanizmi vazifasini bajaradi. U rejalashtirilgan tashabbuslar va dasturlarni amalga oshirish uchun etarli resurslar mavjudligini ta'minlab, siyosat maqsadlarini moliyaviy shartlarga aylantiradi.

6. Javobgarlik va oshkoralik

- Aniq va shaffof byudjet jarayoni hukumatning javobgarligini oshiradi. Fuqarolar o'zlarining soliq mablag'lari qanday sarflanayotganini ko'rishlari va moliyaviy qarorlar uchun o'z rahbarlarini javobgarlikka tortishlari mumkin, bu esa davlat muassasalariga ishonchni oshiradi.

7. Moliyaviy intizom

- Byudjetni shakllantirish jarayoni xarajatlarga cheklovlar o'rnatish va xarajatlarning daromadlar prognozlariga mos kelishini ta'minlash orqali fiskal intizomni rag'batlantiradi. Ushbu intizom barqaror davlat moliyasini ta'minlash va ortiqcha qarzlardan qochish uchun zarurdir.

8. Uzoq muddatli rejalashtirish

- Byudjet shunchaki qisqa muddatli moliyaviy reja emas; u uzoq muddatli ijtimoiy-iqtisodiy strategiyalarni ham aks ettiradi. Qayta tiklanadigan energiya yoki texnologiya kabi sohalarga investitsiyalarga ustuvor ahamiyat berish orqali hukumat kelajakdagi iqtisodiy manzarani shakllantirishi mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, davlat byudjeti ijtimoiy-iqtisodiy siyosatni samarali amalga oshirishning asosiy vositasidir. U nafaqat davlat ustuvorliklarini aks ettiradi, balki mamlakatning iqtisodiy va ijtimoiy manzarasini ham shakllantiradi. Resurslarning samarali va shaffof taqsimlanishini ta'minlash orqali davlat byudjeti barqaror rivojlanish, ijtimoiy tenglik va umummilliy farovonlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. https://uz.wikipedia.org/wiki/Davlat_byudjeti#:~:text=Davlat%20byudjeti%20%E2%80%94%20davlatning%20muayyan%20vaqt,davlat%20moliyasining%20bos%20h%20bo%CA%BBg%CA%BBini%20hisoblanadi

2. O'zbekiston Respublikasi Oliy va O'rta maxsus ta'lim vazirligi Toshkent Moliya Instituti, "Moliya-Kredit" Kafedrasida, "Davlat byudjetining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati va byudjet izimida tutgan o'rni", Norqobilov Anvar, Toshkent 2023.
3. <https://www.giirj.com/index.php/giirj/article/view/5420/5317>
4. 2020-2024-yillarda O'zbekiston Respublikasi davlat moliyasini boshqarish tizimini takomillashtirish Strategiyasi. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 25.08.2020-y., 09/20/506/1210-son